

John Locke (1632-1704)

Introduktion til John Locke

I 1688 blev den sidste enevældige konge i England, Jacob II, fordrevet, og parlamentet fik derefter den afgørende politiske indflydelse. Allerede 2 år efter, 1690, udkom to af John Lockes filosofiske hovedværker: "Essay Concerning Human Understanding", hvor Locke lagde grunden til den engelske erfaringsfilosofi, og "Two Treatises of Government" (sandsynligvis skrevet allerede i begyndelsen af 80'erne), hvorfra nedenstående uddrag er taget. Han fremlægger her sin politiske og retsfilosofiske opfattelse, hvor han bl.a. fremstår

John Locke:

af Tb afhandlinger om regering (1690)

Ander afhandling – om den borgerlige regering

Om naturtilstanden

For rigtig at forstå hvad politisk magt er og hvorfor den oprindeligt stammer, må vi tage i betragtning hvilken tilstand alle mennesker af naturen befinder sig i, nemlig en tilstand af fuldkommen frihed til at gøre hvad de vil, og til at disponere over deres ejendele og personer, som det passer dem, inden for naturlovens grænser.

som en tidlig repræsentant for et magtfordelingsprincip, med adskillelse af den lovgivende, den dømmende og den udøvende magt. Ifølge Locke er statens magt baseret på et kontraktforhold mellem mennesker, hvor hovedformålet er at sikre hvad han optattede som det enkelte menneskes naturlige rettigheder over for hinanden og ikke mindst over for statsmagten. Derigennem blev han inspirator for menneskerettighedserklæringerne der lå til grund både for den amerikanske uafhængighedserklæring og forfatning (1776) og for den franske revolution (1789), og senere for FN's menneskerettighedserklæring (1948).

Det er også en tilstand af lighed, hvor al magt og myndighed er gensidig, eftersom ingen har mere end andre [...].

Men skønt dette er en tilstand af frihed, så er det ikke en tilstand af tøjlesløshed. For skønt mennesket i denne tilstand har en ukontrolleret frihed til at handle med sin person eller sine ejendele, så har han dog ikke frihed til at ødelægge sig selv, endsiige nogen skabning der er i hans besiddelse, undtagen hvor en mere ædel brug end dens blotte bevarelse kræver det. Naturtilstanden har en naturlov til at styre den, som forpligter alle; og fornuften, som er denne lov, lærer enhver som blot vil rådspørge den, at ingen som er ligelværdig og uafhængig

bør skade nogen anden på hans liv, helbred, frihed eller ejendele. Thi mennesker, som alle er produkter af én almægtig og uendelig klog Skaber [...], er Hans ejendom, skabt til at eksistere til Hans behag, ikke til andres. Og da alle er forsynet med samme evner, og alle har del i ét naturligt fællesskab, så kan der ikke tillades nogen underordning som kan berøvtage os til at ødelægge en anden, som om vi var skabt til udyttelse for hinanden, ligesom fx de laverstående dyr er det for os. Eftersom enhver er forpligtet til at bevare sig selv og til ikke frivilligt at forringe sin situation, af samme grund bør enhver, når hans egen situation ikke er sat på spil, bidrage til at sikre resten af menneskeheden, så godt han kan, og han må ikke, medmindre det drejer sig om at udøve retfærdighed over for en lovovertræder, tilintetgøre eller forringe livet, eller det som bidrager til bevarelse af liv: andres frihed, helbred, legemsdele eller goder [...].

Om slaveri

Det er menneskets naturlige frihed at være fri for en hvilken som helst overordnet magt på jorden, og ikke være under andre menneskers vilje eller lovgivningsmagt, men kun at have naturloven som sin rettesnor. Menneskets frihed i samfundet består i ikke at være under nogen anden lovlig magt end den som er fremkommet gennem enighed i staten. Ejheller er den underlagt herredømmet af nogen vilje eller tvang af nogen lov udover hvad den lovgi-

vende skal give lovkræft i overensstemmelse med den tillid der er lagt i den. Frihed er således ikke hvad Sir Robert Filmer fortæller os: "en frihed for enhver til at gøre hvad han har lyst til, at leve som det behager ham, og ikke være bundet af nogen love"; men frihed for mennesker under en regering er at have en stående regel at leve efter, som er fælles for alle i samfundet og skabt af den lovgivende magt som er fremstået i dette samfund, en frihed til at følge min egen vilje i alle de forhold hvor loven intet foreskriver, og ikke at være underlagt et andet menneskes ustådige, ukendte, usikre og vilkårlige vilje; idet naturens frihed består i ikke at være under anden tvang end naturlovens [...].

Om det politiske samfundets og regeringens mål

Hvis mennesket i naturtilstanden er så frit, som det er blevet sagt, hvis det er så absolut herre over sin egen person og ejendele, og ligemand med de største og ikke underlagt nogen, hvorfor vil han så tage afsked med denne frihed, og hvorfor vil han så opgave sit herredømme og underkaste sig en anden magts beherskelse og kontrol? Her til er det indlysende svar, at skønt han i naturtilstanden har en sådan ret, så er rydelsen af den meget usikker og konstant udsat for andres overgreb; for når alle er konge i samme grad som ham, når alle er hans ligemænd, og når de fleste i streng forstand ikke iagttager billighed og retfærdighed, så er

135
140
145
150
155

nydelsen af de rettigheder han har i denne tilstand meget utryg og meget usikkert. Dette gør ham villig til at opgive en tilstand, som (selvom den er fri) er fuld af frygt og bestandige farer. Det er ikke uden grund at den enkelte sammen med andre søger og er villig til at indgå i et samfund, som allerede er dannet eller på vej til det, for at opnå en gensidig beskyttelse af deres liv, frihed og materielle besiddelser¹⁵, hvilket jeg med en fælles betegnelse kalder "ejendom"¹⁶.

Det store og overordnede formål med at mennesker forener sig i stater og stiller sig under en regering er beskyttelsen af deres ejendom. I den henseende mangler mange ting i naturtilstanden.

For det første mangler der en positiv, fastsat og anerkendt lov, som i fælles enighed er vedtaget og anerkendt som standard for hvad der er rigtigt eller forkert, samt en fælles målestok til at afgøre stridigheder mellem dem; for selv om naturoven er ligetil og forståelig for alle fornuftsvesener, så er mennesker, der er hildede i deres interesser og uvidende pga. af deres mangelfulde studier af den, dog ikke i stand til at acceptere den som en lov, der er bindende når den skal anvendes i de sager de selv er indblandet i.

For det andet mangler der i naturtilstanden en offentligt kendt og uvildig dommer med myndighed til at afgøre alle uoverensstemmelser i henhold til den positive lov; for enhver i den tilstand er både dommer og udøver af naturoven, og eftersom mennesker tager deres eget parti, så kan lidenskab og

170
175
180
185
190
195
200
205
210

hævntørst få dem til at gå alt for vidt og handle med alt for megen hidsigthed i deres egne sager, ligesåvel som skødesløshed og ligegyldighed kan gøre dem forsømmelige i andres.

For det tredje mangler der i naturtilstanden ofte en magt til at sætte bag og understøtte dommen, når den er rigtig, og til at sørge for at den bliver fuldbyrdet på den rette måde. De som har begået en uret vil sjældent undlade at understøtte deres uretfærdighed, - endog med magt, hvis de kan. Og på den måde gør modstand det mange gange farligt og ofte ødelæggende for dem som prøver at straffe.

Derfor er menneskeheden, til trods for alle privilegier i naturtilstanden, i en dårlig situation, når de forbliver i den, og de drives hurtigt ind i samfundet. Deraf kommer det, at vi sjældent finder noget antal mennesker der lever sammen i denne tilstand. De ubehageligheder, som de deri er udsat for gennem den uordnede og usikre magtudøvelse, som ethvert menneske har til at straffe andres overtrædelser (nemlig af naturoven), får dem til at søge tilflugt under en regerings positive love, og deri søge at beskytte deres ejendom. Det er det der gør enhver så villig til at opgive sin egen mulighed for at straffe, så at straf alene kan udøves af dem der er blevet udnævnt til det, i overensstemmelse med sådanne regler som samfundet, eller dem der er blevet bemyndiget dertil af dem, kan blive enige om. Og heri har vi den oprindelige berettigelse af både den lovgivende og den udøvende magt, såvel som

af selve regeringerne og samfundene [...].

Men skønt mennesker, når de træder ind i et samfund, overgiver den lighed, frihed og udøvende magt, de havde i naturtilstanden, til samfundet, således at den lovgivende myndighed kan råde derover i det omfang samfundets vel vil kræve det, så sker det dog for hver enkelt kun med den hensigt desto bedre at kunne beskytte sig selv, sin frihed og sin ejendom - for intet fornuftigt væsen må formodes at ville forandre sin situation til det værre. Derfor kan den magt, som samfundet og den lovgivende myndighed har fået af dem, aldrig tillades at strække sig længere end til det fælles vel, men er forpligtet til at sikre hver enkelts ejendom ved at træffe foranstaltninger imod de tre ovennævnte mangler, som gjorde naturtilstanden så usikker og ubehagelig. Så derfor er hvem der end er i besiddelse af den lovgivende og øverste magt i staten bundet til at regere ved positive, stående love, der er offentliggjorte og kendte af folket, og ikke ved vilkårlige forordninger, samt ved uvildige og retscafne dommere, som skal afgøre stridigheder ved hjælp af

240
250

disse love, og ved at anvende samfundets magt hjemme alene til opfyldelsen af sådanne love, og udadtil til at forhindre eller afbøde krænkelse fra fremmede og sikre samfundet mod overfald og invasion. Og alt dette skal rettes mod intet andet mål end folkets fred, sikkerhed og fælles vel.

1. Ordet *ejendele* er en oversættelse af det engelske ord *possessions*. Forholdet til begreberne i note 4 og 5 kan evt. drøftes.

2. Ordet *naturlov* er oversættelse af det engelske udtryk *law of nature*. Sammenlign evt. med Thomas Hobbes (incl. note 4) og indledning (side 12).

3. Ordet *mål* er en oversættelse af det engelske ord *end*, som også kan betyde *formål* eller *hensigt*. Om ordet skal forstås i den første, objektive og/eller den anden, subjektive betydning kan diskuteres.

4. Formuleringen *materielle besiddelser* er en oversættelse af det engelske ord *estate*, som betyder (jordisk) gods, og som altså må adskilles fra ordet *ejendom*, se note 5.

5. Ordet *ejendom* er her en oversættelse af det engelske *property*, som i juridisk sprog også kan betyde *rettighed* (som nogle foretrækker at oversætte det med). I denne sammenkobling mellem ejendomsbesiddelse og ejendomsret ligger et ikke uvæsentligt retsfilosofisk problem.